

Boğaza Değil Zap Suyu'na Köprü!

İnşaat Mühendisleri Odası, kuruluşunun 50. yılında, "50. Yılda 50 Eser" ismiyle hazırladığı kitapta, Türkiye Cumhuriyeti ve inşaat mühendisliğinin tarihsel gelişimi ortaklaştırılıyor ve bu ortak sürecin ürünü olan yapıtlar tanıtılıyor. Eserler arasında Boğaziçi Köprüsü de yer alıyor. Köprü tanıtılırken, hepimizin hafızalarında tazeliğini koruyan itiraz, birkaç cümleyle olsa da özetleniyor. Boğaza köprü yapılması arifesinde, aralarında İnşaat Mühendisleri Odası'nda bulunduğu pek çok kurum ve kuruluşun bu yatırıma karşı çıktığı hatırlatılıyor. İtiraz gerekçesi şu: Boğaza köprü yapılması İstanbul'un trafik sorununu çözemez; toplu taşımacılık tek çıkar yoldur. Neredeyse kırk yıl geçmiş üzerinden; zaman içerisinde bir köprü daha yapılmış boğaza. Bu tür yatırımlar derde deva olmamış; İstanbul trafiği hâlâ en büyük sorun olarak yaşamı çekilmez kılıyor. Şimdi başka projeler devreye alınmaya çalışıyor. Demek ki o günlere damgasını vuran itirazın külliyan dayanaksız olduğunu ileri sürmek haksızlık olacak; "Boğaza değil, Zap Suyu'na köprü" hedefli kampanya, boğazda boşa kürek çekmek demek değilmiş. İnşaat mühendisliği tarihini anlatan bir kitabın satırlarındaki hak ettiği yeri aldığına göre.

Şimdi, aklımıza şu soru takılabilir: İstanbul neresi, Zap Suyu'na kucak açan Hakkâri neresi? İş bu yazı, 'vakti zamana' dairdir ve bilmeyenlere bildirmek, unutanlara hatırlatmak için kaleme alınmıştır.

Boğaz Köprüsü zamanın gelişmiş teknolojisinin bir eseridir; betondan ve çelikten mütevellittir. Üzerinden günde bilmem kaç araç geçmektedir. Yapımına karşı çıkanların boynuna 'çağdışı' yaftasının asılmasına, geleceği göremeyen "körler" olarak anılmasına sebebiyet vermiştir. İlk intihar vakası trafiğe açıldıktan yaklaşık bir yıl sonra görülmüştür; ne yazık ki görülmeye devam etmektedir. Açıldıktan sonraki 10 yıl içinde 10 bin trafik kazası gerçekleşmiştir; ne yazık ki bu durum da devam etmektedir. İddialı ve görkemlidir; iddiasına ve görkemine uygun çözüm ürettiğini iddia etmek ise zordur.

Zap Suyu Köprüsü mütevazıdır. Mütevazılığı, büyüdüdür. Çünkü canı yananların imdadına yetişmiş, hayat vermiştir. Deli akan suyu sakinleştirmemiş ama insana eziyet değil, huzur verecek bir masumiyet yüksekliği yaratmıştır. Düşünen beyinler pırl pırl, yapan eller hünerlidir. Bir başka yaşamın yaratılabileceğine dair inancın gençlik hayallerin-

den daha baskın gelmesinin, fedakârlığın, asla bencil olmamanın, halkın derdini kendi derdi görmenin simgesidir. Tahtadan, halattan mütevellit bir yapı değil, 68 kuşağının gelecekle kurduğu bir köprüdür sanki. Kimsenin canına mal olmamıştır, kimsenin canını yakmamış, ölümü değil hep hayatı çağırıştırılmıştır.

İki köprü iki farklı hayatı anlatmaktadır. Konumuz, Boğaz Köprüsü'nün haldeki durumu değil, ikinci, üçüncü köprünün kendi içinde yaratacağı çözümsüzlük hiç değildir. Üzerinde durduğumuz, Zap Suyu üzerine inşa edilen köprüdür. Nam-ı diğer; "Devrim köprüsü"dür. Çünkü Zap Suyu hâlâ ateşli, deli dolu akmaktadır. Çünkü hâlâ Hakkârili en yoksullar listesinin ilk sırasındadır. Çünkü hâlâ Zap'ın üstüne köprü yapılmasına karar veren beyinlere ve köprüyü yapan ellere Türkiye'nin ihtiyacı vardır.

Zap Suyu iki ayrı öyküyle tarihteki yerini almıştır. Öykü, hüzünden ve dayanışmadan ibarettir.

İlk öykü Hakkârili bir delikanlıya aittir. Delikanlı, Cilo dağlarında yaban keçisi avlayarak geçimini sağlamaktadır. Gece gündüz av peşindedir. Bir gün keçilerin arkasından koştururken uçuruma yuvarlanır; bir köylü güzeli tarafından Zap Suyu'nun kenarında baygın halde bulunur. Delikanlı yaralıdır; kız tüm şefkatiyle onu iyileştirmeye çalışmaktadır. Bir iki gün derken, delikanlı aşık olur kıza, kız da delikanlıya. Zaman geçer yaralar sarılır ama ateş bacayı sarmıştır bir kez. Kızı, babasından istemeye karar verir. Baba gönülsüzdür; işi yokuşa sürmeye kararlıdır.

Baba, Zap Suyu'na bir köprü yapmasını ister delikanlıdan, tek şartı budur. Aşk bu, dağlar dayanmamış, bir köprü mü yapılmayacak! Kolları sıvamış delikanlı, tez elden işe koyulmuş. Aylar sonra bitirmiş köprüyü. Haber salmış kızın babasına. Gelsin, baksın, versin artık kıızı, demiş. Baba, gelmiş köprünün başına, yanına tüm köy halkını da almış. Gören şaşırılmış, kimse inanmamış. "Şeytan işi" olduğu kanaatine varılmış. Allahı gücendirmemek, kızın babasının ve Zap'ın hışmına uğramamak için geçmeyeceklerini söylemiş köylüler. Ama kız durur mu; aşk durur mu? Geçmiş köprüden kız, "seni şeytan sanıyorlar, götür beni buralardan" demiş, delikanlıya. Onlar ermiş muradına, biz geçelim Zap Suyu'nun bir başka öyküsüne.

1960'lı yıllar antiemperyalizm ateşinin üniversite gençliğini yakıp kavurduğu dönemdir. Antiemperyalizm, sosyal adalet, eşitlik ve demokrasiyle beslenmekte, yeni bir yaşam inancı ete kemiğe bürünmektedir. Gençler, yalnızca memleket meselelerini değil, halkın yoksulluğunu da ken-

dilerine dert etmekte, başı derde düşenin imdadına koşmayı görev saymaktadır. Doğu Anadolu halkı işsizdir, yoksuldur, mağdurdur. Açıkçası, yardım eli uzansa; bir ömür boyu unutmayacaktır ama bir o kadar da mağurdur.

Zamanın başbakanı Süleyman Demirel, "barajlar fatihi" olarak nam salmıştır; belli ki bir de "köprüler fatihi" olarak da anılmak istemektedir. Gençler durur mu? Antiemperyalist olarak nam salan gençler, kaderlerini yoksul halkla birleştirmenin de mahiri olduklarını göstereceklerdir. İstanbul'a köprü yapılacaktır. Boğazın iki yakası bir araya getirilecektir. Neyi çözecektir; İstanbul'un trafik sorununu çözemediği zaman içerisinde açığa çıkmıştır. Asıl övgüyü, açığa çıktıktan, anlaşıldıktan sonra değil, ileriye görerek o günden itiraz edenler hak etmektedir. Aralarında İnşaat Mühendisleri Odası'nın da bulunduğu bir grup kurum ve kuruluş övgüye değer bir iş yapmış, Boğaz'a köprü yapılmasına karşı çıkmıştır.

Şimdi önemli soru şudur: Boğaz'ın mı ihtiyacı vardır iki yakasının bir araya getirilmesine, yoksa Zap'ın mı? Sorunun yanıtı, 60'lı yılların sonunda bir kampanya halini almıştır. "Boğaza değil, Zap Suyu'na Köprü", Türkiye tarihinde yer almayı hak eden bir kampanya olmuştur. 6. Filo'yu Boğaza dökenler, Boğaz'a ait tüm tartışmalarda taraf olmuş, Hakkârili'nin yoksulluktan kurtuluş reçetesinde neler yazılması gerektiğini bilenler, Zap'a müdahil olmayı görev saymıştır.

Memleketin en yoksul tarafına bir köprü yapılma zarureti doğarsa, elbette devrimci gençler taşın altına elini sokacaktır; değil mi ki, iyi gün için, kötü gün için söz kesilmiştir. Zap'ın azgın sularına direnmek, bozuk düzene direnmekten daha mı zor olacaktır. Kaldı ki, altı çizilecek, vurgusuz bırakılmayacak bir özelliği daha vardır köprünün. Devrimci gençlerin Zap'a köprü yapması, aslında

o güne kadar görmezden gelinen sorunlara dikkat çekmek, halklar arasında kardeşliği tesis etmek içindir. Köprü, bu niyetin simgesidir.

Ancak bazen ölçüp biçmek gereklidir. İstemenin, inancın yetmediği zamanlarda, teknik elemanlar imdada yetişmelidir. Zap Suyu'na yapılacak köprü için, taş taşıyacak çoktur ama hesap kitap işi, İTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü öğrencileri ve öğretim görevlilerine düşmüştür. Zamane sorusu; belki de ondan sonra koca koca binaları yapanlar, nice statik, mimari projeyi hazırlayanlar, böyle manidar bir esere imza atmış mıdır hiç?

Zap Suyu'na köprü yapılması için teknik bilgi ve becerisini halkın hizmetine sunanların ismi, cismi bilinmemektedir. Ama kimi isimler vardır ki, ne onları hafızalarımızdan silip atmak mümkün olmuştur ne de sevgilerini kalplerimizden söküp almak. Köprü yapımı için Hakkâri'ye giden grubun içinde dönemin gençlik önderlerinden kimler yoktur ki. Rivayet edilir ki, Deniz Gezmiş, Ulaş Bardakçı, Ömer Ayna, Hüseyin Cevahir Hakkâri'ye ayak basanların içindedir. Rivayet

edilir ki, 6. Filo'yu denize döken Denizler, bu sefer yoksulluğu "Hakkâri denizine" dökmek istemiştir.

İTÜ'lüler ve bilcümle devrimci gençler el ele, omzu omzu vermiş ve köprüyü 22 gün gibi kısa sürede bitirmiştir. Köprü yedi metre yüksekliğinde, 20 metre uzunluğundadır. Köprü yapımında taşıyıcı çelik halatlar üzerine ahşap malzeme kullanılmıştır. 30 ton taşıma kapasitesine sahiptir. 22 günde 22 asırdır devam eden ıstırap sona ermiş, Armutözü, Aktoprak, Sekron, Kolbaşı, Korusal ve Bağlar köylülerini birbirinden ayıran, nice can alan Zap Suyu mağlup edilmiştir. Köprü'nün ismine "devrim" denmiştir. "Devrim", Hakkâri'nin bir tutam yoksunluğunu ortadan kaldırmıştır. Tuhaf ve ne ilginç ki, bu galibiyetten birileri rahatsız olmuş, edebi mağlubiyet için köprü yok edilmiştir. 1999 yılında köprü'nün yıkılma kararı alınmasının nedeni sanılmasın ki, haldeki durumudur. Zamanın yöneticileri köprüyü yıkarak, "Devrim" in Hakkâri'yle kurduğu sıcak ilişkiyi ilelebet yok etmek istemiştir.

Dönem dönem gençler, aydınlar Zap Suyu'nu ziyaret etmiş, bombalarla yok edilen "Devrim" in izlerini ortaya çıkartmaya çalışmış, bu çerçevede yeni bir köprü yapılması için proje geliştirilmiştir. Niyet açıktır: "Devrim" in yok edilemeyeceğini cümle alem anlamalıdır. İsmine "Gençlik" denilmelidir; Denizlerin hiç unutulmayacağı, unutulmasın.

Belki Hakkâri, en yoksul sıralamasında birinciliği hiç kaptırmadı, belki Hakkâri bu ülkenin en ücra köşesinde olmanın olumsuz sonuçlarını hep yaşadı. Cezmi Ersöz, Zap Suyu ve "Devrim Köprüsü" ile ilgili kaleme aldığı yazının başlığında, "Borcumuz ne kadar Hakkâri?" diye sordu. Borcun bir kısmını Denizler ödedi, geri kalan kısmını ödemek ise bizlere düşüyor, ama nasıl ödeyeceğiz, asıl soru bu!

